snas TV NUACHT TG4

Téamh Domhanda

Leibhéal B1

A: MACHNAMH

Beidh tú ag féachaint ar ball ar mhír faoin téamh domhanda (*global warming*) san Eoraip. Bí ag obair leis an duine in aice leat agus pléigí na ceisteanna thíos le chéile. Líonaigí isteach an tábla **stór focal** freisin le linn na cainte.

Na focail atá agat:	Na focail ba mhaith leat a fhoghlaim:
téamh domhanda ardú …	*getting hotter, at a faster rate,* *continent …*

1. Féach ar na híomhánna seo a bheidh le feiceáil sa mhír ar ball. Cad a léirítear iontu?
2. Conas a mhothaíonn tú agus tú ag breathnú ar na híomhánna seo?

3. Cuir lipéid ar na mór-ranna thíos.

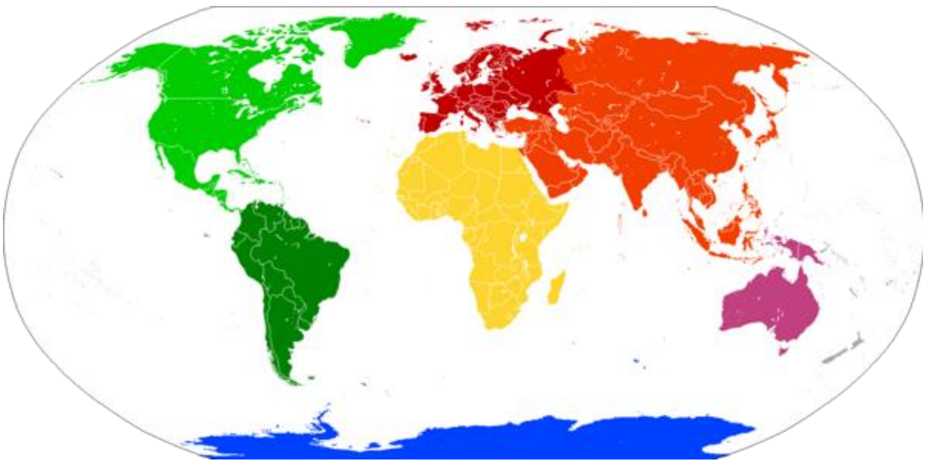

1. An Áise
2. An Afraic
3. Meiriceá Thuaidh
4. Meiriceá Theas
5. Antartaice
6. An Eoraip
7. An Astráil

B: FOCLÓIR

1. Meaitseáil na focail Ghaeilge ar chlé leis na focail Bhéarla ar dheis.

1. tionchar an teasa	a. *report*
2. tuarascáil	b. *heatwaves*
3. níos teo	c. *average increase*
4. athrú aeráide	d. *a bleak summary*
5. meitéareolaíoch	e. *warmer*
6. meán-ardú	f. *floods*
7. ilchríocha	g. anti-global warming policies
8. achoimre ghruama dhuairc	h. *effect of the heat*
9. falscaí	i. *meteorological*
10. tonnta teasa	j. *wildfire*
11. tuilte	k. *continents*
12. beartais frith-théimh dhomhanda	l. *climate change*

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10	11	12

2. Cad is brí leis an bhfocal seo a tháinig aníos i gceachtanna *SnasTV Nuacht* cúpla seachtain ó shin – **drochbhail**? ____

3. Cad is brí leis an téarma **in éindí**? An bhfuil leagan eile den téarma sin agat féin? ____

4. Ciallaíonn ‘go huile agus go hiomlán’ **ar fad** nó **amach is amach**. Cén fáth a mbaintear úsáid as dhá fhocal chun rud amháin a rá, dar leat? Cad is brí leis na cinn choitianta seo – clú agus cáil / fite fuaite? ____

C: TUISCINT

1. Féach ar an mír den chéad uair agus freagair na ceisteanna thíos.

a)	Cé a d'fhoilsigh an tuarascáil *Copernicus*? Cad a deirtear faoin Eoraip inti?
b)	Líon an bhearna: Tá ardú ________ tagtha ar líon na mbásanna de bharr teasa le 20 bliain.
c)	Cén fáth ar luadh na figiúirí seo a leanas? Meaitseáil na figiúirí ar chlé leis na fíricí ar dheis:

70,000	daoine a cailleadh i dtuilte agus i dtinte
63	an méid a chosain an damáiste de bharr móreachtraí aimsire
44	daoine san AE a fuair bás de bharr ardú teochta
€13.4 billiún	daoine a cailleadh i stoirmeacha

d)	Deir Peadar Ó Fionnáin gurb ionann an nádúr agus an duine. Fíor nó bréagach?
e)	Ba iad na tinte ba mhó a bhí freagrach as an dochar costasach. Fíor nó bréagach?
f)	An leor na beartais frith-théimh dhomhanda atá á gcur i bhfeidhm faoi láthair?

2. Féach ar an mír den dara huair agus bain úsáid as na focail Ghaeilge faoi B: FOCLÓIR chun na bearnaí a líonadh sa script.

- Tá mór-roinn na hEorpa ag éirí ________________ de réir ________________ nua.
- Tá na ________________ agus na ________________ ag éirí níos measa agus níos minice.
- Is ionann an focal ________________ agus tine an-dainséarach a thosaíonn sa nádúr.
- Tá 30% tagtha ar líon na mbásanna a bhain le ________________.
- D'fhoilsigh an tEagras ________________ Domhanda an tuairisc in éineacht leis an AE.
- Is ionann an focal 'mór-ranna' agus an focal '________________'.
- Is seirbhís an Aontais Eorpaigh ar ________________ é *Copernicus*.
- Tá an ________________ teasa níos lú ar na hilchríocha eile ar fud an domhain.
- Ní leor na ________________ atá á gcur i bhfeidhm faoi láthair chun dul i ngleic leis na teochtaí arda.
- ________________ atá sa tuarascáil *Copernicus*.

D: FEASACHT TEANGA

1: Cruinneas gramadaí (Breischéim na haidiachta)

a) Líon na bearnaí sna habairtí ón script leis an bhfoirm cheart den aidiacht. Mura bhfuil tú cinnte féach ar an mír arís.

- Tá mór-roinn na hEorpa ag éirí níos __________ (te), níos __________ (tapúil) ná aon mhór-roinn eile ar domhan.
- Tá na tonnta teasa ag éirí níos __________ (géar) agus ag tarlú níos __________ (minic).

b) Líon na bearnaí seo thíos anois leis an leagan ceart de gach aidiacht choitianta.

- Is maith liom an Ghaeilge agus an Fhraincis ar scoil, ach tá an Ghaeilge níos __________ (deacair).
- Is é mo bharúil gur aisteoir níos __________ (maith) é Andrew Scott ná Paul Mescal.
- Tá i bhfad níos __________ (beag) ama i gceist le haiste a scríobh anois, a bhuí le IS.
- Tá daoine níos __________ (saibhir) inniu ná mar a bhí riamh.
- Tá an chuid is mó de mo chuid cairde níos ________ (sean) ná mise.
- Is é Sliabh Everest an sliabh is ________ (ard) ar domhan.

c) Bí ag obair leis an duine in aice leat agus déanaigí comparáid idir na nithe seo a leanas:

Taylor Swift	*vs*	Madonna
a bheith róthe	*vs*	a bheith rófhuar
cait	*vs*	madraí
stair	*vs*	tíreolaíocht
Instagram	*vs*	TikTok

2: Saibhreas teanga agus cúrsaí foghraíochta (sciobtha)

a) Chonaic muid faoi B: FOCLÓIR go mbaintear úsáid as dhá focal sa Ghaeilge go minic chun cur síos a dhéanamh ar choincheap amháin ('go huile agus go hiomlán'). Cad is brí leis an gceann seo:

sciobtha scuabtha

b) Téigí go dtí www.teanglann.ie/ga/fuaim/ chun éisteacht leis an tslí a bhfuaimnítear an dá fhocal thuas. Cad atá aisteach faoin tslí a bhfuaimnítear iad? Pléigh do chuid tuairimí leis an duine in aice leat.

E: CUMARSÁID

1: Caint

Bí ag obair leis na daoine eile i do ghrúpa agus pléigí an cheist thíos le chéile. Roghnaígí duine amháin chun nótaí a ghlacadh agus duine eile chun na pointí a phléigh sibh le chéile a chur i láthair an ranga.

Conas a bheidh an saol laethúil difriúil sna blianta atá amach romhainn má leanann an t-athrú aeráide ar aghaidh?

(Beidh … / Ní bheidh… / níos _________)

2: Scríobh

Scríobh litir ghearr chugat féin nach n-osclóidh tú go ceann 10 mbliana. Déan cur síos sa litir sin ar an tslí a mbeidh do shaol difriúil, ó thaobh cúrsaí timpeallachta de, ón saol atá agat anois. Níl ann ach tuairimíocht, ar ndóigh, ach beidh sé suimiúil a fheiceáil an raibh an ceart agat nuair a osclóidh tú an litir i gceann 10 mbliana.

Is dócha nach mbeidh gluaisteán agam mar beidh praghas ró-ard ar bhreosla.
Beidh rothar leictreach agam agus cóta maith báistí.

3. Cad a d'fhoghlaim tú?

Líon an bosca thíos leis an stór focal nua a d'fhoghlaim tú sa rang seo. Téigh siar go dtí **A: MACHNAMH** chun an méid a scríobh tú sna boscaí sin a sheiceáil.

Na focail agus frásaí nua atá anois foghlamtha agat:

AN SCRIPT

Siún Nic Gearailt
Tá ardú 30% tagtha ar líon na ndaoine a fuair bás de bharr thionchar an teasa san Eoraip le fiche bliain anuas. Sin de réir tuarascáil nua de chuid an Eagrais Mheitéareolaíoch Dhomhanda. Léirítear inti leis go bhfuil mór-roinn na hEorpa ag éirí níos teo, níos tapúla ná aon mhór-roinn eile ar domhan.

Caoimhe Ní Laighin
Seirbhís an Aontais Eorpaigh ar athrú aeráide, *Copernicus*, a thug faoin tuarascáil seo in éindí leis an Eagras Meitéareolaíoch Domhanda. Léirítear inti go bhfuil mór-roinn na hEorpa ag éirí níos teo ag ráta dhá oiread níos sciobtha ná an meán-ardú ar ilchríocha eile ar fud an domhain.

Achoimre ghruama dhuairc atá ann ar an drochbhail atá ar chúrsaí aeráide i láthair na huaire. Le scór bliain anuas tá ardú 30% tagtha ar líon na mbásanna a bhain le tionchar an teasa. Os cionn 70,000 duine a fuair bás san Eoraip in 2022 dá bharr. 63 duine a cailleadh i stoirmeacha, 44 i dtuilte agus 44 i dtinte.

An Comhairleoir Peadar Ó Fionnáin, Dochtúir Teaghlaigh, Daingean Uí Chúis.
Tá an duine ag brath ar an nádúr go huile agus go hiomlán. Tá gach aon rud eile ceangailte leis an nádúr. Agus ní féidir linn a bheith ag caint ar son an nádúir agus i gcoinne na ndaoine nó ar son na ndaoine agus i gcoinne an nádúir mar is é an rud céanna atá i gceist againn.

Caoimhe Ní Laighin
Tá tonnta teasa ag éirí níos géire agus ag tarlú níos minice. Meastar sa tuarascáil go ndearnadh €13.4 billiún de dhamáiste le linn móreachtraí aimsire in 2023. Ba iad tuilte ba mhó a bhí freagrach as dochar costasach.

Ní leor na beartais frith-théimh dhomhanda atá á gcur i bhfeidhm de réir na tuarascála agus leanfar den ardú ar theochtaí.

Caoimhe Ní Laighin, Nuacht TG4.

NÓTAÍ & FREAGRAÍ

A: MACHNAMH

Cleachtadh gearr cainte é seo chun tús a chur le rang bríomhar ina mbeidh na foghlaimeoirí ag féachaint ar mhír nuachta, ag déanamh cleachtaí cluastuisceana agus ag comhrá faoi thopaic a bhaineann leis an mír ansin.

An aidhm atá leis na ceisteanna/gníomhaíochtaí sa chuid seo den cheacht ná go mbeidh deis ag na foghlaimeoirí 'machnamh' a dhéanamh faoin méid atá ar eolas acu faoin scéal (mír nuachta) atá le teacht. Lig do na foghlaimeoirí iad féin a ullmhú don topaic trí tharraingt ar an méid atá ar eolas acu cheana féin faoin scéal, trí chur agus cúiteamh a dhéanamh lena gcomhfhoghlaimeoirí agus trí mhachnamh a dhéanamh ar an stór focal atá acu agus **nach bhfuil** acu chun plé a dhéanamh ar an topaic. Iarr ar na foghlaimeoirí nóta a ghlacadh, sa tábla *stór focal*, de na focail atá acu cheana féin – ach níos tábhachtaí fós de na focail nach bhfuil acu i nGaeilge chun an topaic a phlé. Is féidir leo na focail atá in easnamh a scríobh sa tábla *stór focal* i mBéarla nó i dteanga ar bith. Ná bí buartha má théann na foghlaimeoirí i muinín an Bhéarla sa chuid seo den cheacht. Mínigh dóibh go bhfoghlaimeoidh siad go leor stór focal le linn an ranga chun an topaic a phlé ar ball. Tá sé tábhachtach béim a chur ar an méid **atá** ar eolas ag na foghlaimeoirí sa dóigh is go mbeidh siad oscailte agus dearfach faoin eispéireas foghlama atá le teacht. Beidh deis acu machnamh a dhéanamh faoin méid atá foghlamtha acu ag deireadh an ranga.

Tabhair deis do na foghlaimeoirí na ceisteanna a phlé le chéile. Pléigh na ceisteanna leis an rang iomlán ansin. Tuairimíocht atá ann den chuid is mó, ach:

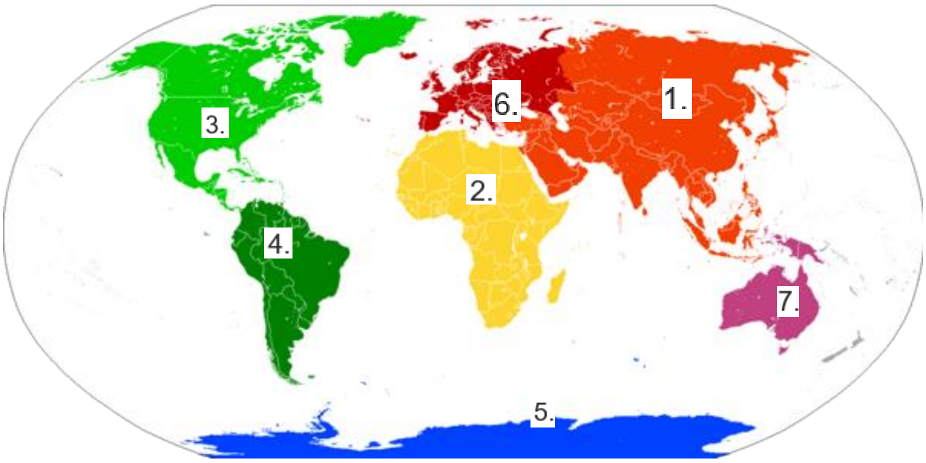

1. An Áise
2. An Afraic
3. Meiriceá Thuaidh
4. Meiriceá Theas
5. Antartaice
6. An Eoraip
7. An Astráil

B: FOCLÓIR

1. Féach:

tionchar an teasa	*effect of the heat*
tuarascáil	*report*
níos teo	*warmer*
athrú aeráide	*climate change*
meitéareolaíoch	*meteorological*
meán-ardú	*average increase*
ilchríocha	*continents*
achoimre ghruama dhuairc	*a bleak summary*
falscaí	*wildfire*
tonnta teasa	*heatwaves*
tuilte	*floods*
beartais frith-théimh dhomhanda	*anti-global warming policies*

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
h	a	e	l	i	c	k	d	j	b	f	g

2. Drochbhail = *bad condition.*
3. In éineacht le; le chéile.
4. Nuair a bhíonn rithim, uaim agus comhfhuaim idir dhá fhocal cuireann sé béim ar an méid atá le rá. Clú agus cáil – *fame*; fite fuaite – *interwoven*.

C: TUISCINT

1. Féach ar an script.
2. Féach:

- Tá mór-roinn na hEorpa ag éirí **níos teo** de réir **tuarascáil** nua.
- Tá na **tonnta teasa** agus na **tuilte** ag éirí níos measa agus níos minice.
- Is ionann an focal **falscaí** agus tine an-dainséarach a thosaíonn sa nádúr.
- Tá méadú 30% tagtha ar líon na mbásanna a bhain le **tionchar an teasa**.
- D'fhoilsigh an tEagras **Meitéareolaíoch** Domhanda an tuairisc in éineacht leis an AE.
- Is ionann an focal 'mór-ranna' agus an focal '**ilchríocha**'.
- Is seirbhís an Aontais Eorpaigh ar **athrú aeráide** é *Copernicus*.
- Tá an **meán-ardú** teasa níos lú ar na hilchríocha eile ar fud an domhain.
- Ní leor na **beartais frith-théimh dhomhanda** atá á gcur i bhfeidhm faoi láthair chun dul i ngleic leis na teochtaí arda.
- **Achoimre ghruama dhuairc** atá sa tuarascáil *Copernicus*.

D: FEASACHT TEANGA

1: Cruinneas gramadaí (Breischéim na haidiachta)

a) Féach:
- Tá mór-roinn na hEorpa ag éirí níos **teo**, níos **tapúla** ná aon mhór-roinn eile ar domhan.
- Tá na tonnta teasa ag éirí níos **géire** agus ag tarlú níos **minice**.

b) Féach:
- Is maith liom an Ghaeilge agus an Fhraincis ar scoil, ach tá an Ghaeilge níos **deacra**.
- Is é mo bharúil gur aisteoir níos **fearr** é Andrew Scott ná Paul Mescal.
- Tá i bhfad níos **lú** ama i gceist le haiste a scríobh anois, a bhuí le IS.
- Tá daoine níos **saibhre** inniu ná mar a bhí riamh.
- Tá an chuid is mó de mo chuid cairde níos **sine** ná mise.
- Is é Sliabh Everest an sliabh is **airde** ar domhan.

c) Tuairimíocht atá i gceist.

2: Saibhreas teanga agus cúrsaí foghraíochta (sciobtha)

a) sciobtha scuabtha = *spick and span.*
b) Fuaimnítear an **b** mar **p** san aidiacht bhriathartha.

E: CUMARSÁID

1: Caint

Tabhair deis do gach grúpa an cheist a phlé le chéile sula bpléifidh tusa an cheist leis an rang iomlán.

2: Scríobh

Iarr orthu litir a scríobh chucu féin faoin dóigh a mbeidh a saol difriúil i gceann 10 mbliana.

3: Cad a d'fhoghlaim tú?

Tabhair deis do na foghlaimeoirí nóta a dhéanamh de na rudaí nua atá foghlamtha acu. Bí cinnte go dtéann siad siar go dtí cuid A.

Curtha ar fáil ag Ollscoil Mhá Nuad (Ollscoil na hÉireann Má Nuad) | Lárionad na Gaeilge (Taighde, Teagasc & Tástáil) le tacaíocht ó

An Chomhairle um Oideachas Gaeltachta & Gaelscolaíochta

An Roinn Turasóireachta, Cultúir, Ealaíon, Gaeltachta, Spóirt agus Meán
Department of Tourism, Culture, Arts, Gaeltacht, Sport and Media

TG4